

УДК: 332.2:631.4

## **ОРГАНІЧНЕ ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ПІДХІД ДО ВИРІШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ ТА РОЗВИТКУ АПК УКРАЇНИ**

*Рибіна Л.О.* к.е.н., доцент Сумського національного аграрного університету

Розглянуті підходи до вирішення екологічних проблем в АПК за рахунок впровадження органічного землекористування. Перелічені особливості органічного виробництва. Акцентується увага на розробці і впровадженні органічного виробництва як екологічних інновацій.

Сільське господарство України – найбільш природомістка галузь, яка використовує 41,5 млн. га сільськогосподарських угідь (68,8% території України), у тому числі 32,5 млн. га ріллі (53,9%), 2,4 млн. га сіножатей (4,0%) і 5,4 млн. га пасовищ (9,0%), 0,9 млн. га багаторічних насаджень (1,5%) [1]. Необхідно відзначити, що ірраціональне і неефективне використання сільськогосподарських угідь призвело до загострення екологічних проблем у галузі, зокрема, втрата ґрунтами природної родючості, їх деградація, виснаження, поширення водної та вітрової ерозії, забруднення хімічними засобами, відходами тваринництва тощо. З огляду на це, необхідність в екологізації аграрного виробництва є очевидною та потребує негайного пошуку радикальних шляхів її широкомасштабного запровадження.

Одним із таких шляхів, який набуває широкого поширення в європейських та інших провідних країнах світу, є органічне землекористування, яке, на нашу думку, здатне сприяти вирішенню проблеми збереження відновлюваних природних ресурсів, біорізноманіття, покращення екологічної системи, оптимізації агроландшафтів, отримання екологічно безпечної продукції і, зрештою, збереження навколишнього середовища.

За даними Дослідницького інституту органічного сільського господарства (FiBL) і Міжнародної федерації руху органічного сільського господарства (IFOAM) площі земель під органічне виробництво мають стійку тенденцію зростання. За 16 років їх розмір збільшився майже в 4 рази і у 2014 р. склав 43,7

млн. га [2]. Таке зростання пояснюється позитивними ефектами, які суспільство отримує від впровадження і розвитку органічного землекористування. Наприклад, суспільні блага органічного землеробства оцінюються в 40 дол. США на га/рік за рахунок скорочення викидів вуглецю і ще в 30 дол. США на га/рік – за рахунок підвищення біорізноманіття. Крім того, за допомогою усунення таких негативних зовнішніх ефектів, як ерозія ґрунту і забруднення пестицидами, органічне сільське господарство приносить економію в межах від 150–200 дол. США на га/рік в порівнянні з традиційним виробництвом. У цілому, користь, принесена органічним землеробством довкіллю, оцінюється в 220–270 дол. США на га/рік [3].

«Органічне землекористування» вітчизняні науковці розуміють як «процес екологічнобезпечного використання сільськогосподарських земель, що передбачає процедуру екологічного аудиту, сертифікацію та регулярне проведення інспекції всіх стадій сільськогосподарського виробництва на відповідність стандартам із органічного землеробства, що засвідчується сертифікатом, з метою збереження навколишнього природного середовища та забезпечення населення якісними продуктами харчування» [4, с. 413].

На думку Скрипчука П.М. та інших науковців, з якими ми погоджуємось, «ключовим моментом у запровадженні органічного землекористування є збереження та підвищення родючості ґрунтів. До заходів, які забезпечують досягнення цієї мети, відносяться: оптимізація розміщення посівів сільськогосподарських культур у межах господарства; ефективне використання наявних ресурсів органічних добрив (гною, торфу, компостів, сапропелю, органічних відходів переробки сільськогосподарської продукції та ін.); розширення посівів багаторічних трав і сидератів; використання ЕМ-препаратів (містять високу концентрацію ефективних мікроорганізмів); відновлення планової хімічної меліорації із застосуванням місцевих покладів вапняків, крейди і мергелів; запровадження мінімального обробітку ґрунту і застосування технології прямого висіву; всебічна реставрація й підтримка єдиної системи полезахисних лісосмуг як найважливішого засобу стабілізації

агроландшафтів закріплення меж полів (для збереження екобалансу території та поліпшення продуктивних властивостей сільськогосподарських угідь)» [4, с. 413].

Необхідно відзначити, що перехід до органічного землекористування передбачає не тільки відмову від мінеральних добрив, пестицидів та хімічних засобів захисту рослин, але і принципові зміни у системі ведення сільськогосподарського виробництва, зміни у підготовці відповідних кадрів. Адже успіх в цьому бізнесі, які показує світовий досвід, в основному визначається індивідуальною ініціативою, власним інтересом, активністю і спроможністю до нових ініціатив фермерів-новаторів, здатних:

- розробляти і втілювати в життя реальні виробничі плани, які постійно повинні корегуватись і бути сприйнятливими до інновацій;

- максимально повно і творчо використовувати наявні у господарства ресурси, насамперед, досвід і зацікавленість в кінцевих результатах працівників через підвищення їх кваліфікації;

- дотримуватись технологій сільськогосподарського виробництва, спрямованих на виробництво високо якісної продукції;

- високо цінити свою репутацію і приділяти значну увагу якості якості своїй продукції на ринку, враховуючи його кон'юнктуру.

Для органічного землекористування немає стандартної моделі, яка могла б використовуватись у будь-якому господарстві. Це принципово нова система ведення сільськогосподарського виробництва, яка відрізняється від традиційної, своєю різноманітністю і адаптованістю до місцевих умов. І це добре розуміють на Сумщині, де впроваджують новітні аграрні технології для виробництва органічної продукції майже на 900 га землі.

В цілому по Україні за даними фахівців наша країна посідає 21 місце серед країн світу у сфері розвитку органічного ринку. Починаючи з 1990-х років попри складнощі та відсутність державної допомоги сучасне органічне виробництво в Україні має позитивну тенденцію розвитку. Внутрішній ринок органічної продукції в Україні зростає і на 2014 рік складає 14,5 млн. євро,

порівняно з 0,5 млн. євро у 2007 році. Загальна площа сертифікованих органічних господарств на 2014 рік – 400 764 га, що на 236 315 га більше, ніж у 2002 році. Збільшилася також і кількість органічних господарств – до 182 у 2014 році, що на 151 господарство більше, ніж у 2002 році [5, 6].

Повільні темпи розвитку органічного землекористування можна пояснити суттєвими проблемами, які стають на перешкоді сільськогосподарських товаровиробників до органічного виробництва. Дослідження вітчизняних наукових праць з питань органічного сільськогосподарського виробництва в Україні дозволило нам виділити основні проблеми:

- низький рівень поінформованості та обізнаності сільськогосподарських виробників і населення щодо органічного землеробства через відсутність інформаційно-дорадницьких послуг;

- низька технологічна культура сільськогосподарського виробництва;

- недосконалість законодавчої бази;

- відсутність системи та органу сертифікації екологічно чистої продукції;

- відсутність переробної промисловості даної продукції;

- відсутність досвіду функціонування ринків збуту даної продукції та внутрішнього ринку (ринкової інфраструктури);

- сучасна земельна реформа, проблеми продажу землі;

- відсутність можливості страхування ризиків, що пов'язані з фінансовими витратами;

- відсутність кваліфікованих кадрів;

- низька державна підтримка органічного виробництва у сфері ціноутворення та фінансово-кредитного забезпечення;

- низька платоспроможність населення тощо [7, 8].

## **СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:**

1. Земельний фонд України станом на 1 січня 2016 року та динаміка його змін у порівнянні з даними на 1 січня 2015 року [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://land.gov.ua/info/zemelnyi-fond-ukrainy-standom-na-1-sichnia-2016-roku-ta-dynamika-yoho-zmin-u-porivnianni-z-danymy-na-1-sichnia-2015-roku/>

2. Wilier, Helga and Julia Lernoud (Eds.) (2016): The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends 2016. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://shop.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1698-organic-world-2016.pdf>
3. Органическое сельское хозяйство: шаг стран Восточной Европы, Кавказа и Центральной Азии навстречу «зеленой» экономике [Електронний ресурс] – Режим доступу: [http://organic.ua/images/unep\\_organic\\_ru\\_v2.pdf](http://organic.ua/images/unep_organic_ru_v2.pdf).
4. Соціо-еколого-економічні засади природокористування: інновації, інвестиції та механізм реалізації. Монографія під редакцією Скрипчука П.М. – Рівне: НУВГП, 2014. – 454 с.
5. Органік в Україні. [Електронний ресурс] / Федерація органічного руху України. — Режим доступу: <http://organic.com.ua/>,
6. Пічкур Н. Новини органічного ринку в Україні і світі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ecocenter.zp.ua/blog-ekspertov/11-stati/88-novini-organichnogo-rinku-v-ukrajini-i-sviti>.
7. Сокол Л.М. Екологічне (органічне) землеробство – складова сталого господарства / Л.М. Сокол, Т.Р. Стефановська, Підліснюк В.В. // Екологічна безпека.- 2008.-№3-4.- С. 102-109.
8. Грабовський Р.С. Ринок органічної продукції України (тенденції та перспективи) / Р.С. Грабовський, О.О. Дадак, Р.П. Дудяк // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжицького.- 2014.-Т.16.№1(58).Ч. 2.- С. 3-6.

Рассмотрены подходы к решению экологических проблем в АПК за счет внедрения органического землепользования. Перечислены особенности органического производства. Акцентируется внимание на разработке и внедрении органического производства как экологических инноваций.

The author has considered the approaches to the solution of environmental problems in agriculture due to the introduction of organic land use are considered. He listed features of organic production. The attention is focused on the development and implementation of organic production as environmental innovations.